

S. 6. 264

Prüfer: J. L.

J. VI, 887.

~~III~~ ~~IV~~ J. IV. 10

2

4

DISSERTATIO MORALIS
GRADVS
BONORVM OPERVM
ET VIRTVTIS

GENERATIM SISTENS

QVAM

SVB PRAESIDIO

VIRI SVMME VENERANDI AMPLISSIMI DOCTISSIMI

SIGISM. IACOBI BAUMGARTEN

S. S. THEOL. DOCT. ET PROF. P. O. LONGE
CELEBERRIMI

PATRONI FAVORIS AC PRAECEPTORIS AETERNVM COLENDI

D. OCTOB. A. C. MDCCXXXIX.

HORA LOCOQVE CONSVETO

PVELICE DEFENDET

AVCTOR RESPONSVRVS

SAMVEL DAVID GRÜZMACHER

GLASOVIA POMERANVS.

HALAE MAGDEBVRGICAE

LITTERIS IOAN. CHRIST. GRVNERTI, ACAD. TYPOGR.

8

BRITANNIA NOVAE
GRADVS
BONORVM OPERVM
ET VIRTVTIS

SUB REGNO
CAROLINI PRIMO
VIRGINIAE VERIANAE APOSTOLICI BOVIS
SIGISM. JACOBI BAVMGARTEN
PATERI BAVMGARTEN

SAMUEL BAYD GRAMMHER

AMSTERDAMI OFFICIUM DE WITTEL ADAM TAYLOR

V I R O
ADMODVM VENERANDO DOCTISSIMO
ET MERITISSIMO
SAMVELI VLRICO
GRÜZMACHERO
ECCLESIARVM IN GLASOW ET HOHENHOLZ
PASTORI VIGILANTISSIMO
PATRI SVO
AD CINERES VSQVE PIE COLENDO
HAS QVAESCVMQVE
LABORVM PRIMITIAS
OFFERT
FILIVS OBSEQVIOSISSIMVS.

PATER DILECTISSIMÉ!

Beneficia nos obligare ad gratiarum actiones, non opus est rigorosa demonstratione, cum nullus ea de re dubitet. Has vero maximas esse, si publicae sint, meo quidem iudicio, quod sentio quam sit exiguum, omnino censeo. Hinc apud me constitueram, hoc publico specimine, gratum meum animum, erga unum alterumve benefactorem, publice testari. Sed alia voluerunt circumstantiae, ut TIBI forsitan notum erit, quippe quae non permiserunt finem constitutum consequendi. Ad TE itaque me conuerto, PATER OPTIME! TE ut maximum, inter homines, benefactorem expertus sum, sentio, meministi, TIBI ergo offero hoc specimen (ut vocant) academicum, in testificationem grati erga TE (aliis tamen benefactoribus non exceptis) animi, quem maximum esse, sine ulla simulatione, profiteri possum. TIBI enim iam ipsam vitam, eiusque conseruationem, quam studiorum meorum prima fundamenta debeo. Sed quid est, quod tibi offero, nisi fructus immaturus, agri inculti? hinc beneuolentiam tuam implorare necesse est, ne me, id accipere, dedigneris. Quod vero reliquum est, DEVS O. M. diu adhuc TE conseruet incolumem, in ecclesiae suae emolumentum, et mei solatium. Ita vouet

PATER DILECTISSIME

Halae pridie Kal. Octobr.
c1o 1000XXXIX.

Filius tuus obedientissimus
S. D. GRÜZMACHER.

Q. D. B. V.

§. I.

ihil vnquam legi, nihil audiri, nihil disci, nihil denique scribi, nisi praeco quasi simul in medio quiretur; cui sit vltui? *beneuolus lector* nullus dubitabit. Vltus enim fere solus, si quid iudico, sufficientem suppeditare potest rationem, quare aut legendum aliquid aut scribendum cet. aggrediamur. Hinc haud immerito supponere mihi videor, de hoc meo conatu, rationi quam maxime consentaneam hanc motum iri quaestionem. Cum itaque mihi incumbat; *beneuole lectori*, in omnibus, ad paulo post proponenda pertinentibus, quantum per exiguum virum mearum tenuitatem licebit, facere satis: obstrictum me existimo, vt, antequam ipsam exordiar tractationem, huic quaestioni responsonem sufficiam. Hoc vt breuiori assequar via, vnicum, ex praestantioribus vero, vltum (quia ceteros ex applicatione, in fine, breuibis licet, adiucienda, satis fore declaratos haud temere confido,) indicabo. Consistit vero hic, quem iam sum expositurus, in iusta diiudicatione, quaenam officia, in casu collisionis, aliis sint praeferenda, quae vero minus? et ipsa haec

A

faci-

faciliori negotio institui poterit, postquam diuersos bonitatis in actionibus gradus pensauerimus. Maior equidem propositio ipsa natura pariter ac sana ratione suppeditatur, hanc omnium, quotquot in toto, qua late patet, amplissimo vniuerso degunt, peccatoribus hominum imprimente legem: *elige optimum*; verum enim vero in minore rectius sublimenda, aqua plerumque haeret, cum hic pro optimo habeat, quod alteri minus bonum esse videtur. In aprico itaque positum est, quantum hic valeat curatior graduum bonitatis in actionibus dimensio. Certiorem enim facit conscientiam antecedentem, in subeunda actione, et quietam reddit consequentem, quin immo hoc ipso perfectionem hominis promouet, et summopere auget, vt taceam reliqua. Quae omnia, cum insignem afferre vtilitatem constet: ipsam hanc, bonorum operum atque virtutum, cognitionem mathematicam vtilem esse, nemo facile, nisi ipsorum bonorum operum inimicus, negabit. Hinc operae pretium duxi, vt potiores vias, ad hanc cognitionem perueniendi, commonstrem.

§. II.

Vt vero haec ordine fiant, necesse erit, certos fines huius tractationis constituere, quos vltra citraque progredi, quantum fieri poterit, curiose cauebimus. Placet ergo illam eligere methodum, qua a principiis descenditur ad principia, quaeque syntheticae nomine venit, (quod stilum minus ornatum forsan exculabit.) Hinc in eo erimus, vt primo stabiliamus principia, propius huc pertinentia, reliqua vero, quae remotius tantum huc faciunt, et commodius in aliis veritatum seriebus tractantur, ex illis iure meritoque supponentes, haec omittamus, quo fundamento posito superstruemus ipsam bonorum operum dimensionem, deinde eandem in virtute, vt certo bonorum operum confectario, ostendamus, et tandem applicationem huius tractationis, vberius indicando eius vsum, instituemus.

§. III.

§. III.

Quod ad principia attinet, quibus in demonstratione graduum bonorum operum et virtutis vsuri sumus, ante omnia eo referimus effata Sacrae Scripturae, tam mediata, quam immediata, quippe quorum diuina autoritas et veritas satis inter nos constat, nec tamen negligemus prorsus sanam rationem, sed potius eam cum propiori reuelatione coniungemus, vt et in hoc casu appareat, nullam esse inter reuelationem et rationem contradictionem, sed potius admirabile illud rationis et fidei connubium elucescere. Cum vero sacrae scripturae testimonia aliunde nota sint, et nec spatium permittat, nec methodus requirat, illa verbotenus praemittendi: Suo loco semper indicabimus, heic allaboraturi, vt principia rationis propiora iusta serie collocemus.

§. IV.

Propositio enuncians, quomodo dirigendae sint mutationes liberae est *lex moralis*. Quae diuiditur in *naturalem*, ex natura et per naturam cognoscibilem, et *arbitrariam* seu *positiuam*, ex arbitrio superioris cuiusdam propius cognoscibilem. Qui superior si homo est, vocatur *ciuilis*; si Deus, *reuelata*. Has omnes connectere motiua cum actionibus liberis i. e. obligare, alibi euincitur.

Legem moralem in sequentibus simpliciter legem vocabimus.

§. V.

Legitimum in genere est, quod fit legi conformiter. Hinc *actio moraliter legitima*, est actio libera, quae fit legi morali conformiter, eaque vel *naturaliter* legitima, vel *ciuiliter*, vel *theologice* i. e. legibus reuelatis conformis. (§. 4.) Cum vero omnis *lex naturalis* a Deo dependeat, nec *leges naturales* contradicant reuelatis: apparet, omne *theologice legitimum* esse etiam *naturaliter legitimum*.

Noteetur actionem hic late sumi, vt etiam actionis *omissio* simul subintelligatur.

§. VI.

Consensus variorum ad vnum est *perfectio*, et vnum, ad quod varia consentiunt, est *ratio determinans perfectionis*. Iam lex moralis est ratio determinans actionum liberarum, (§. 4.) et actiones moraliter legitimae consentiunt cum lege morali. (§. 5.) Hic consensus, si dicatur *perfectio moralis*: in omni actione moraliter legitima est perfectio moralis, et omnis actio moraliter perfecta est moraliter legitima. (§. 5.)

§. VII.

Quo posito ponitur *perfectio bonum* est, hinc quo posito ponitur perfectio moralis, *moraliter bonum* est. Ergo omnis actio moraliter legitima est moraliter bona. (§. 6.) Actio singularis cum effectu suo est *euentus*, et euentus a libertate dependens est *factum*, quod si moraliter bonum est, dicitur *bonum opus*. Omne bonum opus est actio moraliter legitima. (§. 6.)

n. In tota nostra tractatione vnice loquemur de bonis operibus hominum.

Si in posterum verba faciemus de legitimo simpliciter, intelligemus semper moraliter legitimum.

§. VIII.

Varia itaque in omni bono opere consideranda sunt. Cum enim sint actiones legitimae: (§. 7.) aut erunt naturaliter legitimae, (§. 5.) et vocantur *bona opera philosophice talia*, Rom. II. 14; aut ciuilitate legitimae: et sunt *bona opera ciuilitate talia*; aut denique etiam theologice legitimae, quae *bona opera theologice sumta* dicuntur. Porro quia sunt facta, considerari debet, distinte explicaturo, causa illorum libera, quae agit, aut viribus propriis naturalibus, et *bona opera* vocantur *naturalia*; aut viribus gratiae supernaturalibus, et dicuntur *bona opera supernaturalia*.

Quia bona opera theologice talia sola salutaria sunt, nonnunquam simpliciter bona opera vocantur, et reliquis non nisi bonitas obiectiua tribuitur.

§. IX.

§. IX.

Omnis lex obligat (§. 4.) ad actiones sibi conformandas i. e. officia, vel erga Deum, vel erga nos ipsos, vel erga alios. Unde noua oritur bonorum operum diuisio, in *bona opera erga Deum, erga nos, et alios*. Differunt vero officia a bonis operibus, vt minus determinatum a magis determinato. e. g. Est officium omnium hominum, vt Deum ament super omnia, sed non est bonum opus omnium, quia a paucis hoc officium adimpletur.

§. X.

Facile est, ad quod praestandum pauciores vires requiruntur, et facilius agendi dicitur *habitus*. Qui, si ex natura agentis cognosci potest, dicitur, *naturalis*, vel *connatus*, ab exercitio non dependens, vel *acquisitus*, ab exercitio pendens; si vero ex natura agentis cognosci nequit, vocatur *supernaturalis*. Singuli sunt vel *theoretici*, ad aliquid cognoscendum; vel *practici*, ad aliquid appetendum. *Habitus* bonorum operum est *virtus*, quae easdem admittit diuisiones, quas de bonis operibus adduximus. (§. 8. 9.)

§. XI.

Quantitas est praedicatum, quod quidem repraesentari potest, sed distincte concipi nequit, sine assumpto tertio, quod *mensura* dicitur; *Qualitas* vero est praedicatum sine assumpto tertio distincte cognoscibile, cuius *quantitas gradus* vocatur. Quae quantitates, hinc etiam quae gradus eadem, sunt *aequalia*; non eadem, *inaequalia*.

§. XII.

Cuius pars alteri toti aequalis est, *maius*; quod totum parti alterius aequale est, *minus* dicitur. Hinc omnis quantitas, ergo et gradus, pro diuersitate assumptae mensurae potest esse vel maior vel minor, (§. 11.) seu *omnis quantitas est relativa*. Et quicquid admittit maius et minus, admittit aequalitatem, hinc identitatem quantitatis cum alio, (§. 11.) ergo *quantitatem*, et, si quantitas est, *graduum*.

§. XIII.

Lex maior est, quae maiorem secum fert obligationem, hinc quae plura aut maiora moriua cum pluribus aut maioribus actionibus liberis connectit. (§. 4.) Magis legitimum itaque est, quod pluribus maioribusque legibus, iisque magis conforme est, (§. 5.) vt adeo maxime legitimum sit, quod maximis plurimisque legibus et quidem maxime conformatur. (§. 21.)

§. XIV.

Ratio determinans perfectionis si vnica est, perfectio dicitur simplex; si multiplex, perfectio est composita. Perfectio maior est, quo plura et maiora, ad quo plura et maiora, quo magis consentiunt. (§. 12. 6.) Hinc perfectio composita maior est simplici. Ex his etiam patet, quanam perfectio moralis maior, quae vero minor dicenda sit. (§. 6. 13.)

§. XV.

Magis bonum est, quo posito ponitur maior perfectio. (§. 14. 12.) Hinc bonum opus eo maius est, quo maior est actio, et quo maior in ea ponitur perfectio moralis, (§. 14. 7.) i. e. quo plura et maiora in eodem, quo eum pluribus et maioribus legibus, moralibus, quo magis consentiunt. (§. 12. 6.)

§. XVI.

Posita itaque generali ratione dimetiendi varios bonorum operum gradus, (§. 15.) nunc per partes eundo, speciales huius cognitionis vias adibimus, vbi primum occurrit ipsa eorum perfectio, quatenus ex legibus, quibus cum conueniunt, cognosci potest. Rom. II. 18. Leges vero naturales vel ita comparatae sunt, vt ad obseruantiam illarum alter nos cogere possit; vel minus: priores dicuntur *leges externae*, (stricte dictae, cogentes,) posteriores, *leges internae*.

§. XVII.

Complexus legum naturalium externarum in statu naturali obseruandarum constituit *ius naturae cogens*: in statu sociali, *ius sociale*,

faciale, internarum vero in statu naturali obseruandarum, *Ethicam philosophicam*. Iuris naturae leges vnicum hoc motiuum cum actionibus connectunt, quod alter nos ad obseruantiam earum cogere possit, (§. 16.) ius sociale qua tale itidem, dum omniam eius legum basis est lex illa stricta: *pacta sunt seruanda*. Ergo ius naturae, et ius sociale prae reliquis legibus dant minimam obligationem. (§. 13.) Leges itaque iuris naturae, et iuris socialis qua talis sunt minimae respectu reliquarum. Hinc bonum opus iuri naturae aut sociali tantum conforme, respectu reliquorum est minimum. (§. 15.)

Semper tamen, tam hic, quam in sequentibus, subintelligenda est cautela: si caetera in eodem sint paria.

§. XVIII.

Datur tamen et in his ante indicatis iuribus differentia. Quamquam enim vtrumque ex legibus externis constat; ius tamen sociale prae naturali maiorem secum fert obligationem. Ad quamcunque enim in eo stabilitam actionem, iam antea obligati sumus, vel externe; vel interne. (§. 16.) Haec obligationi noua accedit, ex pacto concipienda. Maiores itaque sunt leges iuris socialis, quam naturae, hinc bonis operibus iuri sociali conformibus maior omnino tribuitur perfectionis gradus, quam iuri naturae tantum conformibus. (§. 15. 13.)

Si vero dantur actiones per pactum stabilitae, quae vero legibus externis et internis contrariae sunt, eae si peraguntur fiunt quidem secundum pacta, sed non secundum ius sociale et pactitium, quippe super re iibita omne pactum prohibens. Hinc de eis demonstrata intelligi minime queunt, sunt enim peccata non bona opera.

§. XIX.

Ethicam philosophicam si consideramus, leges eiusdem motiua desumunt ex perfectione nostrum et aliorum, tam interna quam externa, non conseruanda solum sed etiam augenda. Hinc sunt maiores legibus externis. (§. 17. 13.) Bona opera

opera itaque ethicae philosophicae conformia maiora sunt illis, quae legibus externis tantum conformia sunt. (§. 15.) In illis tamen iterum maiora sunt, quae per pacta nouum motuum acquirunt. (§. 18.)

§. XX.

Leges arbitrariae aut praecipiant actiones per naturales iam praeceptas, saltem illis conuenientes, si nondum explicitae praeceptae sint; aut legibus naturalibus contrarias. Posteriores non sunt huius loci, quia illicita praecipiant; Si vero prius, maiores sunt legibus naturalibus, accedit enim ad motiua cum actione iam connexa, vt nouum motuum, voluntas imperantis. (§. 4. 13.) Et quo maior est imperans, hoc maius erit motuum ex voluntate eius defutum, hoc maior itaque erit lex. Ergo leges diuinae reuelatae maiores sunt ciuilibus. (§. 4.)

§. XXI.

Bona opera ciuilliter talia maiora sunt philosophice talibus. (§. 15. 17-20.) Inter haec tamen iterum qua gradus differunt, ea quae legibus externis tantum conformia sunt, ab eis quae legibus internis conformantur, ita vt posteriora maiora sint prioribus. (§. 19.)

Intelliguntur tamen ea tantum opera, quae non ob solam coactionem imperantis patrantur, sed simul ob intrinsecam actionem cum legibus naturalibus conuenientiam, quod infra clarius patebit, quando de gradibus bonorum operum ratione causae efficientis agemus, hoc loco enim scopus est indicare gradus genericos.

§. XXII.

Leges diuinae reuelatae maiores sunt ciuilibus. (§. 20.) Hinc bona opera theologice talia maiora sunt ciuilliter talibus, (§. 15.) ergo et philosophice talibus. (§. 21.) Admittunt tamen iterum varios, pro diuersitate legum, gradus. Leges enim vel conueniunt cum legibus naturalibus, tam externis quam internis; vel cum ciuilibus; vel cum quibusdam simul. Posteriores maiorem
dant

dant obligationem, et maiores sunt. (§. 13.) Ergo iisdem conformia maiora sunt reliquis. (§. 15.)

§. XXIII.

Leges diuinae naturalibus internis conuenientes, maiores sunt, naturalibus externis conuenientibus. Internae enim maiores sunt externis. (§. 19.) Hinc, si vtrinque accedit aequale motuum, ex perfectionibus diuinis desumptum, priores manent maiores posterioribus. Ergo et bona opera prioribus conformia, sunt maiora posterioribus. (§. 15.) Patet hoc etiam ex asserto Christi, qui Matth. XXII. 37. Marc. XII. 30. et Luc. X. 27. eam legem maximam esse, inrer leges diuinas, pronunciat, quae amorem erga Deum, semet ipsum, et proximum praecipit, et principium constituit omnium reliquarum legum internarum.

§. XXIV.

Leges diuinae reuelatae, cum ciuilibus coincidentes, maiores sunt, conuenientibus tantum cum naturalibus. Leges enim ciuiles sunt arbitrariae, (§. 4.) hinc maiores naturalibus. (§. 20.) Si itaque ex vtrisque sunt reuelatae, vtrinque vt motuum accedit voluntas diuina. Manent ergo priores maiores posterioribus. Ergo et bona opera, secundum priores patrata, maiora sunt, illis, quae posterioribus conformantur. (§. 15.)

§. XXV.

Haec haecenus de magnitudine legum, quatenus motiua ex principii cognoscendi leges desumuntur. Altera iam restat ratio, qua leges differunt, scilicet quatenus motiua desumuntur ex obiectis, circa quae versantur leges, aliquid aut praecipiendo, aut prohibendo. Quae, cum tria potissimum sint, alii homines, nos ipsi, et Deus: (§. 9.) triplex denuo inde oritur ratio dimetendi quantitatem honorum operum, quam nunc indicabimus.

§. XXVI.

Quod ad leges atinet, quae officia erga alios praescribunt, eae sunt vel internae; vel externae. Quomodo haec inter se differunt

B

rant

rant, supra iam indicatum est. (§. 17. 19.) Nunc probandum, leges, officia erga nos ipsos praecipientes, maiores esse illis, quae officia erga alios praescribunt. Quod externis maiores sunt, patet ex §. 19. quia leges officia erga nos determinantes sunt internae; quod vero internis maiores sunt, inde patet, quia motiua (late) sunt repraesentationes, quae rationem appetitionis seu auersationis continent, et de aliorum statu tot et tantas repraesentationes acquirere, quot et quantas de nostro possumus, impossibile est, inde enim sequitur, plura motiua adesse in officiis erga nos, quam in officiis erga alios. Ergo leges, officia erga nos praescribentes, maiores sunt, legibus, etiam internis, officia erga alios praescribentibus. (§. 13.) Ergo bona opera erga nosmet ipsos maiora sunt, bonis operibus erga alios. (§. 15.)

Patet hoc etiam ex fauore necessitatis, ubi, ob officia erga semetipsum, licet excipere ab officiis erga alios, tam internis, quam externis.

§. XXVII.

Officia erga nos sunt vel erga animam; vel erga corpus; vel erga statum externum. Postremo: un ratio determinans, adeoque motiuum est, perfectio relatiua promouenda; priorum vero, perfectio accidentalis. Hinc postrema sunt minora prioribus, Leges itaque, officia erga statum nostrum externum praescribentes, ratione priorum sunt minima. (§. 13.) Ergo bona opera erga statum externum, in bonis operibus erga nos, sunt minima. (§. 15.)

§. XXVIII.

Anima est pars hominis nobilior, perfectio itaque animae promouenda maior motiuum est, quam perfectio corporis promouenda. Ergo leges officia erga animam praecipientes, maiores sunt illis, quae officia erga corpus determinant. (§. 13.) Hinc bona opera erga animam parata maiora sunt, bonis operibus erga corpus peractis. (§. 15.) Et quo maiorem perfectionem animae proficere habent, hoc iterum maiora sunt. (§. cit.)

§. XXIX.

§. XXIX.

Leges officia erga Deum determinantes, vt motiua cum actionibus connectunt, infinitas plurimasque Dei perfectiones, et insignem felicitatem ex cultu eius oriundam, nec non innumera Dei beneficia. Hinc prae reliquis omnibus sunt maximae. (§. 13.) Bona opera itaque erga Deum, respectu reliquorum omnium sunt maxima. Pl. LXXXIV. n. sqq. (§. 15.) Complexus officiorum erga Deum dicitur cultus Dei, qui in internum et externum distinguitur, qui ex his maior fit, qui vero minor, infra apparebit.

§. XXX.

Ex haecenus dictis itaque apparet, sequentem posse concipi bonorum operum gradationem ascendentem. 1. Bona opera erga alios (§. 26.) vbi a. philosophice talia et quidem α . legibus externis conuenientia minima sunt (§. 17.) quibus maiora β . legibus internis conuenientia. (§. 19.) et his b. ciuilibus talia α . cum legibus naturalibus externis coincidentia β . cum legibus naturalibus internis coincidentia (§. 21.) c. theologicæ talia α . cum legibus naturalibus externis β . cum internis coincidentia. (§. 23.) γ . cum legibus ciuilibus conuenientia. (§. 24.) 2. Bona opera erga nos. (§. 26.) a. erga statum externum. (§. 23.) b. erga corpus. (§. 28.) c. erga animam. (§. 28.) 3. bona opera erga Deum. (§. 29.) Singula maiora, quatenus sunt a. philosophice, b. ciuilibus vel demum c. theologicæ talia. (§. §. cit.)

§. XXXI.

His de perfectione bonorum operum, quatenus ea ex legibus, quibus cum conueniunt, diiudicanda est, huc vsque positus, ad specialiora et magis determinata iam descendemus, vbi formale bonorum operum nouam dabit occasionem, diuersos concipiendi gradus. Ad ipsam itaque actionem, eiusque conformitatem cum lege paulisper attendendum erit.

§ XXXII.

Bona opera sunt actiones. (§. 7.) Cum vero omnis actio possit esse maior vel minor. erunt etiam aliquae actiones bonae maiores, aliquae minores. Quo maior est actio, hoc maius est bonum opus. Plura enim tunc adfunt consentientia cum legibus moralibus. Ergo maior est perfectio moralis. (§. 14.) Ergo maius est bonum opus. (§. 15.)

§ XXXIII.

Bona opera sunt actiones legitimae. (§. 7.) Hinc legibus conformes. (§. 5.) Conformitas vero cum legibus in eo consistit, ut rationem existentiae eius, quod a lege praecipitur, contineant. Iam cum ratio sufficiens sit maior insufficiente, remotior propiori, simpliciter talis secundum quid tali; maior erit conformitas, adeoque consensus cum lege, si rationem sufficientem existentiae eius, quod a lege praecipitur, continent, quam si insufficientem, hinc maior perfectio moralis. (§. 14.) Ergo maius erit eiusmodi bonum opus, quam aliud. (§. 15.)

§ XXXIV.

Idem valet de bonis operibus, quae rationem sufficientem remotiorem existentiae eius, quod praeceptum est, continent. Quia enim eo ipso conformitas et consensus cum lege est maior, quam eorum, quae rationem propiorem continent: (§. 23.) maior adest perfectio moralis. (§. 14.) Hinc maiora sunt, rationem propiorem continentibus. (§. 15.) Similiter quoque se res habet cum eis, quae rationem simpliciter talem existentiae eius, quod praeceptum est a lege, continent, quippe quae ob eandem rationem maiora sunt, quam quae rationem secundum quid talem continent.

§ XXXV.

Quo magis legitima est actio, hoc maius est bonum opus. (§. 33.) Iam actio quoque fit magis legitima, quando pluribus et maioribus legibus conformis est, (§. 13.) et maxime legitima, quando omnibus legibus conformis est. Ergo bonum opus pluribus

bus legibus naturalibus conforme maius est, quam quod paucioribus; pluribus legibus ciuilibus conforme maius, quam paucioribus; pluribus legibus reuelatis conforme maius, quam quod paucioribus; et maximum erit, si omnibus legibus, tam naturalibus, quam ciuilibus, et reuelatis diuinis conforme est.

§. XXXVI.

Bona opera sunt entia singularia, (§. 7.) hinc omnimode determinata, ergo etiam determinata qua causam efficientem. Iam cum causa efficiens ipsorum sit homo liber: eius consideratio non nihil conferet, ad aliqua bona opera, qua gradus, a se inuicem distinguenda. Videamus igitur quomodo bona opera differant 1) ratione status interni causae efficientis, 2) ratione status externi.

§. XXXVII.

Status internus est vel animae, vel corporis. Quod ad animam attinet, ibi potissimum facultas cognoscitiua consideranda erit, sicut enim illa comparata est, ita et erit comparata facultas appetitiua, quippe quae priorem semper sequitur, et quidem proportionate. Quo maior est cognitio de lege, hoc maiora erunt concurrentia ad actionem, hinc consentientia cum lege, ergo maior consensus et maior perfectio moralis. (§. 14.) Ergo bonum opus ex maiori cognitione oriundum maius est, quam aliud, quod ex minori cognitione oritur. (§. 15.)

§. XXXVIII.

Quo maior est cognitio, hoc maius est bonum opus (§. 17.) Iam cognitio clara maior est, quam obscura, et quo clarior, hinc et quo viuidior, hoc iterum maior, hinc cognitio distincta maior confusa, adaequata maior inadaequata etc. Ergo bonum opus, ex cognitione legis clara resultans, maius est, quam quod ex obscura oritur; ex distincta cognitione oriundum maius est, quam quod ex confusa oritur; ex adaequata cognitione profluens maius est, quam quod ex inadaequata legis cognitione oritur, etc.

Hoc etiam inde patet, quia quo clarior, quo distinctior, quo adequatior cet. est cognitio, hoc maiora sunt motiva, hoc maior est obligatio, (§. 13.) hinc eo maior agenti erit lex. Ergo et maius bonum opus. (§. 15.)

§. XXXIX.

Cognitio certa maior est, quam incerta, nam ratio sufficiens maior est insufficiente, (§. 33.) et prior oritur ex ratione sufficiente veritatis eius quod cognoscitur, posterior tantum ex ratione insufficiente. Hinc prior maior est. Ergo bonum opus ex certa cognitione legis, eiusque sensus, oriundum maius est, quam quod ex incerta cognitione oritur. (§. 37.)

Quo certior est cognitio legis, hoc certiora, hinc maiora sunt motiva, hinc eo maior respectu agentis est lex. (§. 13.) Ergo denuo patet eiusmodi bonum opus maius esse, quam quod oritur ex incerta cognitione. (§. 15.)

§. XL.

Cognitio incerta est vel improbabilis, ubi pauciores rationes cognoscuntur pro veritate alicuius rei, quam pro contrario; vel dubia, ubi utrinque rationes pares sunt; vel probabilis, ubi plures rationes pro veritate, quam contra eandem adsunt. Dubia itaque cognitio (dummodo vera sit) maior est, quam improbabilis, et probabilis maior, quam dubia. Ergo bonum opus ex cognitione legis dubia profectum, maius est, quam quod ex cognitione improbabili proficiscitur; ex cognitione probabili oriundum maius, quam quod ex cognitione dubia, hinc et quod ex cognitione improbabili proficiscitur. (§. 37.)

Quae §. 38-40. de cognitione annotata sunt, vel totaliter vel partialiter in cognitione occurrunt, quod denuo occasionem dabit cogitantibus, alia bona opera ab aliis, qua quantitatem, discernendi.

§. XLI.

Quo saepius lex promulgatur, hoc clarior eius fit cognitio, hinc maior. (§. 38.) Hinc lex respectu illius subiecti maiorem dat obligationem. (§. 38. Schol.) Ergo respectu illius subiecti

fit

fit maior. (§. 13.) Ergo quo sapientius lex promulgatur, hoc maius fit bonum opus eidem conforme, respectu illius subiecti, cui promulgatur. (§. 15.)

§. XLII.

Quo magis quis cognitionem suam veram de lege sequitur, hoc maius erit ipsius bonum opus; plura enim tunc consentient ad id effectui dandum, quod a lege praeceptum est, hinc maior erit consensus, et perfectio moralis. (§. 14.) Ergo maius erit bonum opus. Et si ex toto cognitionem suam sequitur, bonum opus erit aequaliter magnum ac cognitio. Ergo si cognitio maior, erit iterum maius. (§. 37.) Patet hinc, quod homines, minorem cognitionem habentes, relative maius bonum opus possint patrare, aliis, qui maiorem habent, scilicet si priores ex toto sequantur cognitionem, posteriores tantum ex parte. (§. 12.)

§. XLIII.

Sui conscius est, qui se et alia obiecta a se invicem distinguit, pertinet itaque conscientia sui ad cognitionem claram, (§. 38.) quae maior est quam obicura, et quo clarior est tam extensius quam intensius, hoc iterum maior est. Qui ergo in peragendo factio legi conformi sui conscius est, maius bonum opus praestat, quam qui sui non est conscius. (§. 37.) Et quo magis sui conscius est, hoc maius est iterum bonum opus ipsius. (§. 38.) Cum vero habitus se determinandi ex cognitione olim acquisita sine conscientia sui sit consuetudo: patet, eum, qui ex mera consuetudine actionem legi tamen conformem praestat, minus bonum opus peragere, quam qui cum iterata cognitione sui agit, nec non quo minus in aliqua actione ex consuetudine derivatur, hoc maius esse bonum opus.

§. XLIV.

Fere similiter se res habet cum conscientia (moralis) quae est 1) facultas subsumendi facta propria sub lege 2) ipsa subfunctio. Est enim facultas ratiocinandi, aut ratiocinium, hinc ad facultatem cognoscendi.

cognoscitiuam pertinet, et sub se continet cognitionem legis et facti, vtriusque nexus et relationis erga se inuicem. Quicquid itaque valet de cognitione, valet etiam de conscientia. Quicumque itaque agit secundum conscientiam dubiam (saltem rectam) maius bonum opus praestat, quam qui agit secundum improbabilem, (rectam.) Qui agit secundum conscientiam probabilem, maius bonum opus praestat, quam qui secundum dubiam agit, et tandem qui secundum conscientiam certam agit, maius praestat, quam qui secundum priorum aliquam se determinat. (§. 39. 40.)

§. XLV.

Stimuli sunt repraesentationes confusae, rationem appetendi auerfandique in se continentes; motiua vero (stricte sic dicta) sunt repraesentationes distinctae, rationes volendi nolendique. Posteriora itaque sunt maiora prioribus. (§. 38.) Qui itaque meris stimulis agitur, actionem bonam committit, minus bonum opus praestat, quam qui simul ex motiuis stricte dictis se determinat, et quo plura motiua habet, hoc maius erit. (§. 37.) Cum vero sine vllis stimulis aliquid agere homini sit impossibile: semper in actionibus aderunt stimuli. Quo pauciores tamen erunt, respectu motiuorum stricte didorum, hoc maius erit bonum opus. (§. 37.)

§. XLVI.

Vnica quidem tantum est vis animae, plerumque tamen vel plures concipiuntur, quia tota non semper adhibetur, quod tunc de partibus adhibitis intelligendum est; vel facultates animae singulae nomine virium veniunt. Quoniam denominatio facultatum vt virium aliquid secum ferat incommodi; res ipsa tamen occasionem dabit, alia bona opera ab aliis qua quantitatem distinguendi. Quo plures vires enim animae adhibentur, ad se determinandum, vt actio legitima peragatur, hoc maius est inde ortum bonum opus.

Nam

Nam plura tunc consentiunt ad actionem legi conformem effectui dandam, hinc maior inde oritur perfectio moralis. (§. 14.) Ergo maius est bonum opus. (§. 15.) Iam qui omnes vires adhibet, relatiue plures adhibet, quam qui aliquas tantum, quamuis reipsa sint pauciores. Ergo qui omnes vires suas adhibet relatiue maius bonum opus praestat, quam qui aliquas tantum adhibet.

Aliter sic etiam res euinci poterit: Vires ad bonum opus adhibitae sunt actioni aequales. Si itaque plures adhibitae sunt, actio est maior. Ergo maius tunc est bonum opus. (§. 32.)

§. XLVII.

Ad sunt plerumque stimuli et motiua, ad contrarium actionis legitimae aduandam impellentia. Quo plura illorum ad sunt, hoc plures vires animae requiruntur ad ea superanda, stimuli enim, et motiua praecipue, ad bonum impellentia maiora reddi debent, illis ad contrarium impellentibus. Ergo quo plures stimuli, quo plura motiua ad contrarium impellentia, per motiua quae ad bonum impellunt, vincuntur, hoc maius est bonum opus. (§. 46.)

§. XLVIII.

Ad corporis considerationem si accedimus, ad vires ipsius potissimum attendendum est, de quibus idem valet, quod §. 46. de viribus animae demonstratum est. Vnde patet non tam considerari debere magnitudinem operis in se spectati, quam potius qualitatem legitimam, et diligentiam adhibitam a persona agente, Tit. II. 14. Diligentia enim est usus virium factio sufficientium, animae sinceritatem, puritatem intentionis, et alacritatem praesupponens, et requirens, quae omnia ideo tam crebro in Scriptura sacra, sub variis phrasibus vel iubentur; vel commendantur; vel optantur; vel recensentur. 1 Timoth. I. 5. VI. 14. 1 Petr. I. 22. Math. X. 16. Pl. LI. 12. CXIX. 5. fqq. Pl. XXIV. 4. 5. LXXIII. 1. Math. V. 8. Pl. XXXII. 2. Ioh. I. 48. 1 Reg. IX. 4. 5. Mal. II. 6. Pl. CXLV. 18.

C

Ezech.

Ezech. XVIII. 9. Tob. III. 17. Eph. V. 27. Pl. XVII. 1. LXXXVI.
12. CXI. 1. Tit. II. 14. 1. Paral. XXI. 17. Pl. CVIII. 2.

§. XLIX.

Restat nunc status externus hominis, quo pertinent honor, et bona fortunæ. Quod ad honorem attinet, per experientiam patet, homines honoratiores præstantiores esse, et moraliter maiores aestimari, quam minus honoratos. Quo honoratior itaque est homo, auctor boni operis, hoc maius aliquid concurrit ad opus bonum actuandum. Hinc maior inde concipitur perfectio moralis. (§. 14.) Ergo bonum opus hominis honoratioris maius est quam minus honorati. (§. 15.)

§. L.

Ad statum externum pertinent etiam bona externa, quæ nonnunquam ad vires numerantur, vnde etiam patet, quod, qui minoribus bonis fortunæ præditus est, et in puncto beneficentiæ idem præstat, quod opulentior, relatiue maius bonum opus agat, quam opulentior. (§. 46.) Quo sensu etiam ipse Christus hoc de vidua paupere, et tamen pauperibus dante, Luc. XXI. 3. 4. Marc. XII. 43. 44. affirmat.

§. LI.

Porro si causæ efficientis rationem habemus, bona opera distingui possunt in interna, quæ in sola anima patrantur, et externa simul, quæ simul per corpus exercentur. Priora, quia pauciora habent concurrentia, minora sunt posterioribus. (§. 15.) Cultus ergo Dei externus maiora sub se complectitur bona opera, quam internus. (§. 29.) Actiones vero externe tantum legi conuenientes, hypocriticæ sunt, et opera pharisaica Matth. XXIII. 14. sqq. nomineque bonorum operum indignæ, hinc hic in censum non veniunt.

§. LII.

§. LII.

Si denique, in causae efficientis consideratione, ad bona opera naturalia et supernaturalia (§. 8.) peruenimus, et hic quantitates eorum probe sunt distinguendae. Sunt vero bona opera supernaturalia maiora naturalibus. Quia enim concurret gratia diuina, plura et maiora consentiunt, quam alias, ergo maius est. (§. 15.) vid. Col. II. 19. Inter supernaturalia tamen iterum, pro diuersitate gratiae praeuenientis, praeorganisantis et alia ab aliis qua gradus differunt. Complexus prioris generis operum dicitur natura, posterioris gratia.

§. LIII.

Quia bona opera determinata sunt qua effectus, (§. 7.) nec omittenda est eorum consideratio. Sunt vero effectus alii respectu Dei, alii respectu nostrum, alii respectu aliorum. Singuli quo maiores sunt, hoc maiora sunt bona opera, pendunt enim ab actione eiusque causa, vt rationata a ratione sufficiente, hinc aequales sunt actioni, si itaque maiores sunt, maior est actio, et per consequens bonum opus. (§. 32.)

Idem demonstrari potest ex maiori inde oriundo consensu, et perfectione morali. (§. 15.)

§. LIV.

Effectus ratione Dei inter praecipuos est illustratio gloriae diuinae. Quo magis illa aliquo bono opere illustratur, hoc maior erit eiusmodi effectus, hinc maius bonum opus. (§. 53.) Ratione nostrum vero effectus est perfectio nostra, tam corporalis, quam spiritalis, posterior actuata maior effectus est, quam prior, utraque vero maior est, quo magis alterutra promouetur et augetur. Hinc bonum opus, cuius effectus est perfectio nostra spiritalis, maius est, quam cuius perfectio corporalis, et quo magis alterutra promouetur, hoc maius est illud bonum opus. (§. 53.)

§. LV.

Ratione aliorum effectus bonorum operum est aliorum perfectio promouenda et augenda, quae pari modo differt, vt §. antec. de nostra perfectione indicauimus. Hinc quo magis quis bono opere nostro subleuatur in corporalibus; quo magis illo perficitur in spiritualibus; quo magis ad imitandum impellitur; quo magis denique illo cauentur scandala accepta: hoc maius est bonum opus. (§. 53.) coll. Rom. XIV. 21.

Patet hinc iterum, quod bona opera honoratiorum hominum maiora sint aliis, per experientiam enim constat, omnium oculos in eos verti, et eorum actiones magis imitari, quam minus honoratorum.

§. LVI.

Bona opera sunt entia singularia, (§. 7.) hinc determinata qua relationes, quarum complexus occasio dicitur, quae diuiditur in minus commodam, commodam, commodiorem, et commodissimam. Quo minus comoda est occasio, hoc plures vires adhibendae sunt ad actionem praestandam, hoc maius itaque erit bonum opus. (§. 46.)

§. LVII.

Cum itaque constet, bona opera admittere maius et minus: (§. 35-56.) patet eadem admittere gradus. (§. 12.) Quod etiam sacra scriptura diferte affirmat, in illis locis, vbi partim maiora bona opera narrantur Ebr. XII. 4. Ruth. III. 10. partim incrementa bonorum operum vel indicantur, vel iubentur, vel adpraecantur. 1 Cor. XV. 58. Col. I. 10. II. 19. 2 Petr. III. 18. Act. IX. 36. 1 Tim. 6. 18. Ebr. XIII. 21. partim confirmationis in bonis operibus fit mentio. 2 Theff. II. 17.

§. LVIII.

Ad virtutem nunc accedamus, quae, cum sit habitus bonorum operum: (§. 10.) eo maior erit, quo maior erit habitus.
Iam

Iam habitus eo maior est, ad quo plures actiones se extendit. (§. 12.) Ergo virtus maior est, quae se ad plura bona opera extendit, quam quae ad pauciora.

§. LIX.

Porro habitus potest esse maior, ad quo maiores actiones se extendit. (§. 12.) Virtus itaque eo maior erit, quo maiora sunt bona opera. Iam bona opera ciuilitate talia sunt maiora philosophice talibus, (§. 21.) theologice talia maiora sunt ciuilitate et philosophice talibus. (§. 22.) Ergo virtus ciuilis maior est philosophica, vtraque vero maior est theologica. (§. 10. 8.)

§. LX.

Bona opera erga nos maiora sunt, bonis operibus erga alios, (§. 26.) et inter ea maiora, quae erga animam, quam quae erga corpus et statum externum diriguntur. (§. 27. 28.) His vero omnibus maiora sunt bona opera erga Deum. (§. 29.) Ergo virtus, quatenus erga Deum dirigitur, maior est, quam quatenus erga nos; quatenus erga animam dirigitur, maior, quam quatenus erga corpus, et statum externum; quatenus erga nos dirigitur maior est, quam quatenus erga alios dirigitur. (§. 59.) et sic in reliquis.

§. LXI.

Per virtutem supernaturalem, cum actentur bona opera supernaturalia; haec vero maiora sunt naturalibus. (§. 52.) Sponte sequitur, virtutem supernaturalem maiorem esse naturali. (§. 60.) Sic et virtus ad bona opera externa directa maior est, quam quae ad interna dirigitur, (§. 51.) nec non virtus ex maiori cognitione oriunda maior est, quam quae ex minori oritur. (§. 37. 59.)

§. LXII.

Habitus tandem eo maior est, quo facilius fit actio, hinc quo pauciores vires adhibentur, ad actionem alias magnam. (§. 10.) Hinc virtus eo maior est, quo pauciores vires ad bonum opus praestant.

randum agens adhibet, hinc etiam quo saepius, et quo citius, causa efficiens bonum opus effectui dare valet. (§. 59.)

Videntur haec contradicere paragrapho 46. Sed ibi sermo erat de bonis operibus, hic vero de virtute, adeoque non de vno eodemque subiecto, quod tamen ad veram contradictionem requiritur, et si vel maxime concesserim, bonum opus hac ratione aliquantisper minus; inde tamen ex §pho 59. seqq. non inferre licet, quod ideo omni respectu fiat minor, potest enim aliquo respectu minor, alio maior esse, (§. 12.)

§. LXIII.

Apparet itaque ex §. 59. 62. virtutem admittere maius et minus, quod etiam scriptura affirmat, dum in eadem vel incrementorum virtutis fit mentio, Pl. LXXXVI. 12. Ioh. XV. 2. fqq. Eph. IV. 15. 16. 2 Cor. VI. 4. 2 Thess. I. 3. Tcb. XIV. 4. vel aliquae virtutes meliores aut maiores vocantur. Matth. V. 20. Hinc inferimus, eam etiam admittere gradus. (§. 12.) Et haec hactenus de gradibus bonorum operum et virtutis.

§. LXIV.

Videamus nunc, ad quae haec graduum dimensio utilis sit. Quae supra (§. 1.) de utilitate eius in collisione officiorum diximus, intelligenda sunt de gradibus bonorum operum respectu legum, ubi praeferenda sunt, quae maiori legi conformia sunt, legibus minoribus conformibus, qualia vero illa sint, optime ex sciagraphia (§. 30.) adducta diiudicari poterit; quae enim postea dicta sunt, plerumque pro nunc et sic non sunt in potestate nostra posita; e. g. bonum opus respectu cognitionis maius praestare, cum nostra cognitio adhuc parua sit etc.

§. LXV.

Aterum vsum haec cognitio praestat in diiudicandis nobismet ipsis, ut cognoscamus non solum, quam parua sint nostra bona

bona opera, tum ratione actionum, (§. 32.) tum ratione conformitatis cum lege, (§. 33-35.) tum ratione cognitionis, ex qua proficiuntur, (§. 37-45.) tum ratione diligentiae et sinceritatis; (§. 46. seqq.) hinc humiliter Deum imploremus, ut gratia sua nostrae infirmitati succurrat, (§. 52.) adeoque nos perficiat et confirmet in bonis operibus, Ebr. XIII. 21. 2 Theff. II. 17. sed etiam quam parva sit virtus inde oriunda. (§. 58-61.)

§. LXVI.

Tertius usus consistit in diiudicandis aliis, ut videamus, quae nobis cognoscenda sint, rite iudicaturis de gradu boni operis vel virtutis alterius, scilicet eius cognitio, vires, intentio etc. Hinc ut caueamus a praecipitantia, in spernendis aliis, et potius nostram virtutem, nostraque bona opera semper minora habeamus, quam aliorum.

§. LXVII.

Porto consideratio horum graduum nos docere potest, quomodo augeantur bona opera. Augentur vero 1) aucta cognitione, (§. 37.) quaeramus itaque distinctissimam certissimamque, quae nobis possibilis est, cognitionem, de legibus maximis, hinc reuelatis 2 Tim. III. 16. 17. 1 Petr. II. 2. 2) aucta diligentia, (§. 48.) et 3) unione cum Deo, quam itaque indefessis precibus quaeramus necesse est. Col. II. 19. Eph. IV. 15. 16. Sic auctis operibus bonis, augebitur etiam virtus, (§. 58-61.) quae, cum sit habitus: exercitio etiam augebitur. Hinc exerceamus bona opera, quantum nobis possibile.

§. LXVIII.

Sic denique etiam apparet, quomodo bona opera et virtus minuantur, scilicet minutis vel absentibus iis, quae ad augenda

ea

24 GRADVS BONORVM OPERVM ET VIRTVTIS.

ea aliquid conferunt. (§. 67.) Ab eorum imminutione itaque et absentia caueat omnis bonorum operum et virtutis studiosus. Et haec sunt, quae de bonis operibus et virtute, eorumque gradibus, tempus, imbecillitas mea, et aliae circumstantiae differere permiserunt. Deo itaque O. M. gratias ago humillimas pro concessis viribus, eumque adoro, velit hunc laborem qualemcumque dirigere, in mei aliorumque salutarem emendationem, et sui ipsius sempiternam gloriam.

RESPONDENTI

sal. plur. dic.

PRAESES.

Disputationem TVAM sine lituris accessionibusque meis TIBI reddo integram. Non tam voluntate id factum est quam, ut quod res est fatear, necessitate quae penitus mihi limam e manibus extorsit. Ipse iam sarcinas colligis, reditumque in patriam parvas, quem cum detrimento TVO morari nolui. Ego vero bis diebus sic distrabor multitudine magis quam magnitudine negotiorum, quae praeter scholas quotidianas, abiturientium et aduentantium civium commendationes, et typographorum operae faecessunt, ut nulla re magis iam caream quam orio, quo tamen ad dissertationem studiose retractandam opus esse vnus omnium optime noueris. Satius igitur duxi, laborem TVVM intactum TIBI relinqui quam centonem confici, quem neuter suum agnosceret. Fini praeterea, quem in conscribenda dissertatione praefixum habuisti, sufficere has lucubrations arbitror. Approbabis sine dubio ingenium litteris gnauiter cultum, et progressus in doctrinarum sanctiorum studiis factos omnibus, a quibus haec cognosci et ipsorum et TVA interest. Neque lectorum expectationem frustraberis, quibus prima stamina et fundamenta exhibes doctrinae ad omnem scientiam disciplinae salutavis apprime proficuae, quae facile amplificari extendi atque ad casus pecuniaries applicari poterunt. Confectum solemnem iure TIBI omnino felicem et vere gratulor. Vnum est, amicissime GRÜZMACHE-RE! quod pro necessitudine nostra TE rogo vehementer, ut doctrinarum, quas disputas, grauissimarum memor semper viuas, sanctiiori spiri-

EPISTOLA.

Spiritus diuini moderamine et auxilio ad veram virtutem eiusque incrementa in dies maiora atque maiora studiosissime enitaris, et quam praeceptoribus TVIS in academia spem fecisti de ingenio, studiis et animo TVO, per omnem vitam impleas, idemque studium, quo in imbibendis doctrinis salutaribus elaborasti, enixissimum sedulo conseras ad earundem fructus capiendos et ciuitati sacrae referendos longe vberimos. De me caue existimes quidquam tibi gratius fore aut iucundius, quam si de felici rerum TVARVM conditione certior fieri eamque consilio aut opera iuuare poterō. Ita vale in rem TVAM et publicae utilitatis. Dedi Halae ad Salam in acad. Frider. prid. Cal. Octobr. an. clo 1000XXXVIII.

Fallor! an velox iter in paternas
incito cursu meditaris oras;
Nec sua flectit prece TE fidelis
Nomen amici?
Ast iter felix peragas, theatro
Publico laetus TIBI dimicanti
Assonat plausus studiis fauentum
Dulcis Achatas;
Nae *gradus* recte specularis alta
Mente *virtutum*! Speculationi
Rectius viues solidam studendo
Iungere praxin.
Arduis coeptis animosus ergo, et
Fortis appare! generosa virtus
Per gradus aspros apicem supremi
Scandit Olymphi.
Sic eris lumen, generisque splendor,
Inclitum stirpis decus, ac parentum
Dulce Solamen, ERIDERICIANAE
Gloria pubis.
Hinc tuum fido studio fauoris
Prosequi semper *pyladem* memento,
Et lares curis simul expeditus
Vise paternos.

IAC. HENR. SPRENGEL,

REZINENSIS VCKARO-MARCHIVS.

OPPONENS.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

HAUPTSTADT SACHSEN

1710

94 A 73 62

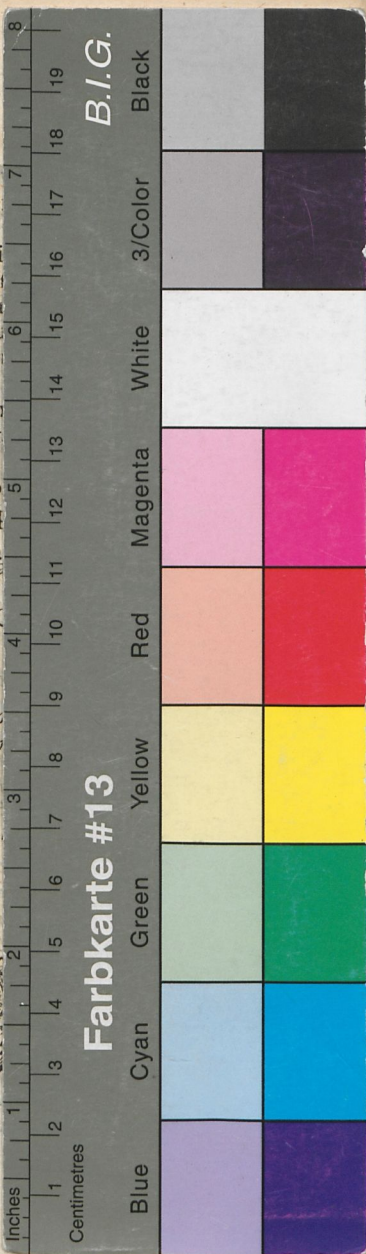
ULB Halle 3
001 840 606

56.

2

4

DISSERTATIO MORALIS
GRADVS
BONORVM OPERVM
ET VIRTVTIS

GENERATIM SISTENS

QVAM

SVB PRAESIDIO

VIRI SVMME VENERANDI AMPLISSIMI DOCTISSIMI

SIGISM. IACOBI BAVMGARTEN

S. S. THEOL. DOCT. ET PROF. P. O. LONGE
CELEBERRIMI

PATRONI FAVORIS AC PRAECEPTORIS AETERNVM COLENDI

D. OCTOB. A. C. MDCCCXXXIX.

HORA LOCOQVE CONSVETO

PVBlice DEFENDET

AVCTOR RESPONSVRVS

SAMVEL DAVID GRVZMACHER

GLASOVIA POMERANVS.

HALAE MAGDEBVRGICAE

LITTERIS IOAN. CHRIST. GRVNERTI, ACAD. TYPOGR.

8